

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Artikel: Laat lekker stinken, dat stinkdier! Waarom de Duitse christendemocraten de rechtse stemmer (terecht) in de kou laten staan

Auteur: Jacco Pekelder

Verschenen in *Skript Historisch Tijdschrift*, jaargang 43.2, 34-36.

© 2021 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

p-ISSN: 0165-7518

e-ISSN: 3051-2506

Skript Historisch Tijdschrift is een onafhankelijk wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

LAAT LEKKER STINKEN, DAT STINKDIER!

WAAROM DE DUITSE CHRISTENDEMOCRATEN DE RECHTSE STEMMER (TERECHT) IN DE KOU LATEN STAAN

Jacco Pekelder

Op zondag 26 september kiest Duitsland een nieuwe Bondsdag. Het grote thema is natuurlijk wie de opvolger wordt van Angela Merkel. Na zestien jaar neemt zij afscheid als bondskanselier. Haar partij, de Christlich-Demokratische Union (CDU), heeft zich met de Beierse zusterpartij, de Christlich-Soziale Union (CSU), achter Armin Laschet geschaard, de minister-president van Noordrijn-Westfalen. Zijn belangrijkste uitdager is Annalena Baerbock, de kanselierskandidaat van de Grünen.

Gaat Laschet of Baerbock het *Kanzleramt* betrekken? Dat is voor Nederlanders en Europeanen geen onbelangrijke kwestie. Toch ben ik meer op een ander thema gefixeerd: de nieuwe koers van de christendemocraten tegenover de kiezers van de rechts-populistische Alternative für Deutschland (AfD). Zullen zij met die koers straks in de verkiezingsstrijd succes boeken of niet?

De grootste schok van de vorige Bondsdagverkiezingen was wel de doorbraak van AfD. Nadat ze vier jaar ervoor nog op de kiesdrempel van 5 procent was gestuit, haalde de partij in september 2017 ineens 12,6 procent van de stemmen. De zogeheten vluchtelingencrisis van 2015 had veel kiezers in de armen van de AfD gedreven.

Hoewel niet alleen traditionele kiezers CDU/CSU-kiezers naar de AfD overliepen, was de nervositeit over het rechts-populistische succes onder de christendemocraten veruit het grootst. Terwijl de SPD al sinds de jaren tachtig in de Bondsdag linkse rivalen moest dulden, waren zij er tot 2017 altijd in geslaagd de entree van een concurrerende partij ter rechterzijde te voorkomen. Om dat doel te bereiken waren CDU en CSU vaak bereid geweest rechts-populistische standpunten over te nemen. Zo kwam de toenmalige Bondskanselier Helmut Kohl in de jaren negentig tijdens een eerdere vluch-

"HET PROBLEEM WAS DAT, ALDUS BLUME, WIE POPULISTEN RECHTS WIL INHALEN, VOORAL ZELF STEEDS VERDER NAAR RECHTS OPSCHUIFT."

telingencrisis met een harde asielwet op de proppen, vooral om extreemrechts de pas af te snijden.

De verpersoonlijking van dat beleid was de Beierse minister-president Franz Josef Strauß. Met zijn opportunistische openheid naar rechts wist hij voor de CSU keer op keer de absolute meerderheid in München te behouden. Voor de Beierse christensocialen werd die politiek daarom een onaanvechtbare partijtraditie.

Dat Merkel dat heilig huisje in 2015 omverblies en de polarisatie van rechts over immigratie, integratie en Islam straal negeerde, viel in München dan ook volkomen verkeerd. Vanuit München voerde CSU-leider Horst Seehofer luidkeels campagne tegen de openstelling van de grenzen. De boze burgers die vonden dat Merkel de nationale soevereiniteit op het spel zette, gaf hij gelijk.

Het zou de verhoudingen tussen CDU en CSU tot in 2018 flink verpesten. Uiteindelijk droop Seehofer af naar Berlijn, waar hij, in het vierde kabinet-Merkel minister werd van Binnenlandse Zaken, Bouw en, echt waar, *Heimat*. Met dat laatste, onvertaalbare woord doelen Duitsers op de liefde en zorg voor de geboortestreek. Dat Seehofer dat conservatief getinte beleidsterrein erbij kreeg, moest vooral zijn degradatie verbloemen. Als Beierse minister-president en als CSU-voorzitter werd hij opgevolgd door zijn jongere collega Markus Söder. Wat overigens niet betekende dat de relatie met de CDU meteen verbeterde.

Het is daarom des te opmerkelijker dat de CSU tegenwoordig een totaal andere boodschap uitzendt. Strauß' openheid tegenover rechts is voor de partij verleden tijd. Concessies doen aan rechts-populisten en hun potentiële kiezers, dat is uit. *'Klare Kante zeigen'* (een heldere grens tonen) jegens rechts, dat is in.

Die omslag, zo legde de secretaris-generaal van de CSU, Markus Blume, midden 2020 in *Die Zeit* duidelijk uit, was vooral het resultaat van een leerproces. In de afgelopen vijf jaar had de CSU door schade en schande geleerd dat het kopiëren van AfD-standpunten geen enkel positief effect had gehad, zeker niet bij de stembus.

Het probleem was, aldus Blume, dat wie populistisch rechts wil inhalen, vooral zelf steeds verder naar rechts opschuift. 'Aan het eind word je de donkere kant ingetrokken', rechts-radicalen ideeën worden mainstream, je eigen ideeën raken hun thuis kwijt. De les was kortom: *'Du kannst ein Stinkdier nicht überstinken.'* (Je kan nooit meer stinken dan een stinkdier.) Het is een uitspraak die geheel in lijn lijkt met de analyses die de interessante rechts-extremismeonderzoeker Matthias Quent uit Jena ten beste geeft, bijvoorbeeld in zijn recente boek *Deutschland rechts außen. Wie die Rechten nach der Macht greifen und wie wir sie stoppen können* (2019).

Een van de punten die Quent maakt, is dat een flink deel van de rechts-populistische kiezers uit overtuiging antidemocratisch stemt. Als je daarvoor zelf antidemocratisch moet worden, moet je dat soort kiezers dan terug willen winnen? Daarnaast benadrukt de socioloog dat de AfD vooral een minderheid aanspreekt: wrokkige witte reactionaire mannen die merken dat ze hun privileges aan het verliezen zijn. Zo lang de meerderheid maar vast durft te houden aan de moderne waarden en normen van de grondwet, voeren die boze, bange mannen (en vrouwen) van de AfD eigenlijk een kansloos achterhoedegevecht.

Ook in de CDU is het beleid om dit soort rechtse kiezers in de kou te laten staan inmiddels dominant. In de strijd

om het partijleiderschap flirtte de meest rechtse kandidaat Friedrich Merz weleens met het oude beleid, maar de uiteindelijke winnaar Laschet was op dit punt onvermurwbaar.

Bestuurders en politici van het brede midden zijn zich ook rot geschrokken van de rechtse geweldsdaden en -dreigingen van de laatste jaren: de straatrellen in Chemnitz in 2018, de verschillende terreuraanslagen nadien, de ondermijning van coronaprotesten door antidemocratische groepen en vooral ook de moord op een CDU-politicus in Hessen en de bestorming van de Rijksdag in 2019 en 2020.

Er is daardoor een consensus ontstaan dat Duitsland nu hard en duidelijk moet optreden tegen het gevaar van rechts. Vooral het besef dat geweldsdaden aangemoedigd kunnen worden door vage signalen van toestemming, vanuit de AfD of de samenleving als geheel, is sterk gegroeid.

Er zijn al aanwijzingen dat met de nieuwe koers ook electoraal te scoren valt. In de peilingen staat de AfD op een klein verlies en bij de deelstaatsverkiezingen onlangs in Sachsen-Anhalt maakte de CDU zelfs een flinke sprong. Dat ging vooral ten koste van de andere middenpartijen.

Kortom: Laat lekker stinken dat het stinkdier, de winst boeken wij in het midden – dat zou in september zomaar eens de terecht gekozen strategie van de christendemocraten kunnen blijken. ■

**"DE LES WAS KORTOM:
'DU KANNST EIN STINKDIER
NICHT ÜBERSTINKEN.'"**

Prof. dr. Jacco Pekelder (1967) is als historicus verbonden aan de universiteiten van Utrecht en Saarbrücken. Hij publiceert en doceert over de geschiedenis van Duitsland en Nederland en de onderlinge betrekkingen. Momenteel werkt hij voor Routledge aan een boek over Europese reacties op het lange proces van Duitse